

ORTA ÖĞRETİM PROGRAMLARI ÜZERİNDE BİR İNCELEME

Dr. Hıfzı Doğan

Eğitim sisteminde yapılan düzenlemeler, okullara gönderilen eğitim (müfredat) programları ile kesinlik kazanır. Eğitim sürecinde meydana gelen yenilikler ve yapılan araştırmaların sonuçları programlar yoluyla okullara ulaştırılır. Eğitim programları; okulun varmak istediği hedefleri, belirtilmiş hedeflere varabilmek için seçilecek ve belli prensiplere göre organize olacak muhtevayı, uygulanacak metodu, destekleyici araç, kitap ve teçizatı ve belirtilmiş hedeflere ne dereceye kadar ulaşıldığını saptayan değerlendirme kriterlerini kapsamı içine alırlar.

Bir Eğitim sistemi, o toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitimin temel amacı, ferdleri, çevrelerini kontrol edebilecek veya çevrelerine uyum sağlayabilecek yeteneklerle yetiştirmektir. Bu bakımdan eğitim programlarının temeli, orta öğretim çağındaki çocukların ihtiyaçları ve karakteristikleri ile toplumun ihtiyaç ve özelliklerine dayanır.

Öğretim programları hazırlanırken bir tarafta belli gelişme çağında bulunan öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları vardır. Öğrencilerin herbirinin ayrı özelliğe sahip olması ve onların belli bir kültür içinde yaşamaları, öğrencilerde bazı ihtiyaçları bilinçlendirmiştir. Öğrencilerde bazı ihtiyaçlar bilinçlenmiştir, bazıları ise henüz bu düzeye ulaşmamıştır. İşte, okulun üzerinde çalıştığı ham madde budur.

Diğer taraftan belli bir kalıba, şekle ve kaliteye sahip olan toplum ve bu toplumun gelecekte alması gereken şekil hakkındaki düşünceler vardır. Toplumun kendi yaşantısını sürdürebilmesi ve

(*) Eğitim Fakültesi Eğitim Öğretim İlimleri Kürsüsü öğretim görevlisi.

gelecekte karşılaşacağı çeşitli durumlara dayanabilmesi için, belli sosyal değerleri kazanmış ve muayyen özellikleri olan fertlere ihtiyacı vardır.

Bu iki kuvvet hiçbir surette birbirinden ayrılmazlar. Herbiri diğerini devamlı olarak etkiler. Çocukların ihtiyaçları keşfedilmesi ve karşılanmalıdır; fakat, bunlar toplumun ihtiyaç ve özelliklerinden ayrılamazlar. Toplumun ihtiyaçları ortaya konulmalıdır ve karşılanmalıdır; fakat, bunlar hiçbir zaman çocukların özelliklerinden ve ihtiyaçlarından ayrı olarak düşünülemez.

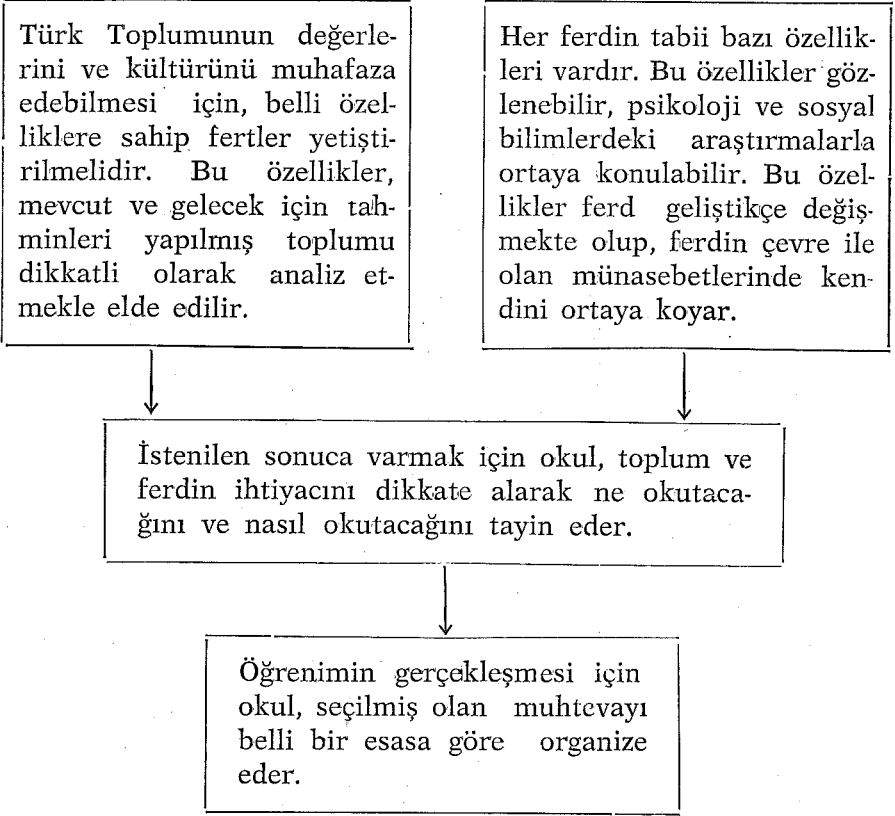
Bu iki kuvvetin birbirini etkilemesi sonucu meydana gelen ürün, okula yön verir. Bu iki kuvvetten yalnız birisini dikkate alan eğitim sistemi yönünü kaybeder. Toplumun ve çocukların ihtiyaçlarını ve özelliklerini dikkate alarak ortaya çıkarılan amaç, çocukta mevcut karakteristiklerin, yetişkinlerde beklenen karakteristikler halinde geliştirilmesini zorunlu kılar. Okul, belli eğitim yaşantıları ile yetişkinlerde arzulanan davranışları kazandırır. Okul programlarına alınacak muhteva ve bunu takdim ederken uygulanacak metot, büyük oranda, arzulanan davranışa ve öğrencinin tabiatına göre değişir.

Beklenen eğitim yaşantıları ortaya çıktıktan sonra muhtevanın belli kalıplara göre organizasyonunu üzerinde durulur. Muhtevanın organizasyonu, eğitim yoluyla kazandırılacak belli davranışlar ortaya çıktıktan sonra ele alınır. Bu bakımdan program geliştirmede organizasyon, hiçbir zaman bir başlangıç noktası olmaz.

Uygulanacak öğretim metodu, muhtevadan ayrı olarak ele alınmaz. Bazı ihtiyaçlar kullanılan metotla, bazıları ise muhteva ile karşılanır. Bunların birisini diğerinden ayrı düşünmek imkânsızdır.

Okul programlarında yer alacak konuları kararlaştırırken eğitimin temel prensiplerini ve fonksiyonunu gözden uzak tutmamak gerekir. Okul programlarında ne okutulmalıdır, sorusuna tam olarak cevap verebilmek için Tablo 1 deki fikirler daima natırda tutulmalıdır. Programlarda yer alan muhteva ve uygulanan metot toplum ve fert değişikçe geliştirilmelidir. Programların statik olmaması ve değişen ihtiyaçlara uyması gerekir.

TABLO : 1
PROGRAMLARDA YER ALACAK MUHTEVANIN SEÇİMİ

Orta Öğretim Programlarının Amaçları

Türk toplumunun ihtiyaçları ve sosyal yapısı ile okullara gelen öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları değiştikçe, her seviyedeki okul programlarında belirtilen amaç, muhteva ve uygulanan metodunda buna paralel olarak değişmesi gerekir. Bir eğitim sisteminde amaçlar, eğitim yoluyla ferdlerde kazandırılacak davranışı, varılacak hedefi gösterirler. Amaçlar, toplumun ve ferdin ihtiyaçları dikkatli olarak analiz edildikten sonra saptanır.

Yedinci Millî Eğitim Şurasında belirtilen eğitimin genel amaçları, bugünde geçerli olarak kabul edilmektedir. Yedinci Millî Eği-

tim Şûrasında eğitimin bütünü için genellendirilen amaçların, ilk önce 1948 yılında ilkokul programlarına ve 1953 yılında da ilköğretmen okulu programlarına girdikleri görülmektedir.

Amaçların, programların başlarında bir süs olarak kalmaması için fonksiyonel olması, araştırmalara dayalı olarak tespit edilmesi, anlamının eğitimle görevli olanlar tarafından anlaşılması ve kabul edilmesi gerekir. Türk Millî Eğitimi için tespit edilen genel amaçların, Türk toplumunun ihtiyaç ve özelliklerini ortaya koyan araştırmalardan çok, başka ülkelerde yapılan çalışmalardan mukayeseli eğitim yoluyla yararlanarak tespit edildiği anlaşılmaktadır. 1948 yılında ilkokul programlarında tespit edilen amaçlarla 1938 yılında Amerika'da kabul edilen amaçlar arasında çok yakın benzerliğin bulunması, toplumumuzda amaçlar üzerinde yeteri kadar çalışma olmadığını göstermektedir.

Gerek Türkiye'de ve gerekse Amerika'da tespit edilen eğitim amaçları dört ana grupta toplanmıştır. Bunlar «toplumsal yönden», «kişisel yönden», «insan münasebetleri yönünden», ve «ekonomik

TABLO : 2

İNSAN MÜNASEBETLERİ BAKIMINDAN TÜRKİYE'DE VE AMERİKA'DA TESPİT EDİLEN EĞİTİM AMAÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

1938 de Amerika'da benimsenen amaçlar (a)

Eğitilmiş bir şahıs başkaları ile çalışabilir ve oynayabilir. Eğitilmiş bir şahıs sosyal davranışların nezaketine uyar. Eğitilmiş bir şahıs sosyal bir kurum olan ailenin değerini takdir eder. Eğitilmiş bir şahıs ailede demokratik ilişkileri devam ettirir.

a) *Purpose of Education*, s. 72

1948 de Türkiye'de benimsenen amaçlar (b)

Başkaları ile çalışıp oynayabilir. Davranışlarında toplumsal nezaket esaslarına uyar. Aileye değer verir, evini idarede beceriklidir. Ailenin bütün üyelerine karşı saygılı ve şefkatlidir.

b) *İlkokul Programı 1948*, s. 3.

hayat yönünden «başlıklarını taşımaktadır (1). Türk Millî Eğitimi ve Amerikan eğitimi için «İnsan Münasebetleri» başlığı altında yazılmış olan amaçlar Tablo 2 de gösterilmiştir. Bu tablodaki fikirlerin karşılaştırılması, Türk Millî Eğitimi için yazılmış ve çeşitli şûralarda tartışılmış olan amaçların büyük oranda mukayeseli eğitim çalışmalarından faydalanılarak tespit edildiğini göstermektedir.

Eğitim amaçları saptanırken mukayeseli eğitim çalışmalarından yararlanmak mümkündür. Ancak o ülkede eğitime yön veren diğer faktörleri de beraberinde dikkate almak gerekir. Bu asrın başında Amerika'da eğitimin bir ihtisas alanı olarak ortaya çıkması ve çeşitli uzmanlık dallarının teşekkülü, eğitimin amaçları ve muhtevası ile ilgili yeni tartışmaların ortaya çıkmasına sebep oldu. 1920 lerde program yapmanın özel bir ihtisas alanı olarak belirmesi ve bu alanda yetişmiş uzmanların o yıllarda eğitimin pratik faydalar sağlaması görüşünü geliştirmeleri, özellikle «sosyal verim», «okulda okutulan konuların değeri, okul dışındaki bir faktörle değerlendirilmektedir», «bilimsel prensipler nasıl uygulanır», kavramları üzerinde yapılan tartışmalar 1940 lardaki «hayata intibak ettirme» felsefesinin yayılmasına etkili olmuştur (2). Görüldüğü gibi Amerikan eğitimi, bu asrın başından itibaren geleneksel konuların dışındaki konulara da değer vererek, eğitim amaçlarının pratiğe ve hayata daha dönük olarak saptanmasını sağlamış bulunmaktadır. Amerikan eğitiminde tespit edilen amaçlarla programa alınan dersler arasındaki yakın ilişki dikkati çekmektedir. Örneğin, eğitimin «insan münasebetleri» ile ilgili amaçlarını geliştirmek için Amerikan ortaöğretim sisteminde sosyal bilgiler, ev ekonomisi, çocuk bakımı, sağlık, hijyen, müstehlik eğitimi, ekonomi, tarih, demokrasinin problemleri, rehberlik, öğrenci faaliyetleri gibi çeşitli derslere yer verildiği görülmektedir (3).

-
- (1) Educational Policies Commission, **Purpose of Education in American Democracy** (Washington: National Educational Association, 1938), s. 72.
 - (2) Arna A. Bellack, «History of Curriculum Thought and Practice», **Review of Educational Resesearch** 39-3, 1969, s. 283.
 - (3) Will Frenc, **Behavioral Goals of General Education in High School**, (New York: Russell Stage Foundation, 1957), s. 63.
William Alexander ve Galen Saylor, **Modern Secondary Education** (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1961), s. 201-232.

Kişisel farkları gösteren psikolojik gelişmelerin ortaya koyduğu gerçekler, teknolojinin insanın evini ve yakın çevresini mekanize etmesi, insanın bir bütün olarak geliştiğini ortaya koyan araştırmalar ve halkın okuma taleplerinin artması, programların esnek ve pratiğe dönük olmasını ve kapsamalarını genişletmelerine sebep olmuştur. Bu asrın başında Amerika Birleşik Devletlerinde bu yöndeki çalışmaları özetleyen Smith şu sonuca varıyor : 1900 dan önce programlarda müzik ve sanat derslerine dahi çok az yer verilirken, bu asrın başındaki gelişmelere paralel olarak programlara tamamen yerleşmiş klâsik derslerde dahi yeni gelişmelerin mevcut olduğu izlenmekte idi. Örneğin; İngilizce dersinden «gazetecilik» ve «konuşma teknikleri» gibi insanın günlük yaşayışındaki problemleri esas alan yeni dersler türetilmiştir. Bu anlayışın sonucu olarak 1910 da orta öğretimde 83 çeşit ders okutulurken, 1930 da bu rakam 306 ya çıkmıştır, artış yüzdesi 475 dir (4).

Ortaöğretim sistemimiz için tespit edilen amaçlar hakkında yeteri kadar araştırma yapılmadığının ve kabul edilen amaçların tam olarak anlaşılmadığının bir belirtiside, amaçlarla programa alınan dersler arasında çok zayıf bir ilişkinin bulunmasıdır. Ortaöğretim için kabul edilen amaçlardan birisi, öğrencilerde yeteneklerine uygun işi seçebilme kabiliyetini geliştirme olarak benimsenmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için öğrencilere, hem iş dünyasını tanıma ve hemde kendi ilgi, istidat ve kabiliyetini tanıma fırsatının verilmesi gerekir. Halbuki ortaöğretim kurumlarından en güçlü ve en etkili olan Lise programları incelendiği zaman, geleneksel derslerin dışına çıkılmadığı görülmektedir. Eğitimin «İnsan Münasebetleri» ile ilgili kısmında ortaya konan hedefler, Amerikan eğitimi için kabul edilen hedeflere çok benzediği halde, bu hedeflere ulaşmak için okutulan dersler arasında çok az bir ilişki mevcuttur. Ortaöğretim programları için kabul edilen amaçlar, programlarda bir süs olmaktan ileri gidememiştir.

Programlarda Yer Alan Muhtevanın Statik Bir Duruma Gelmesi

Yarım asra yaklaşan bir zaman içinde Türk toplumunda çok büyük gelişmeler olmasına ve toplumun ve ferdin ihtiyaçlarının değişmesine ve genel eğitim amaçlarının çevreye dönük olarak

(4) Othanel Smith, William Stanley ve Harlan Shores, **Fundamental of Curriculum Development** (New York: World Book Company, 1957), s. 204.

saptanmasına rağmen, okul programlarının kapsamında önemli bir değişiklik olmamıştır. 1949 yılında ortaokul programına işbilgisi ve 1952 de Lise programına resim ve müzik derslerinin ilâve edilmesi dışında, kırkaltı yıl içinde ortaöğretim programlarına hiçbir yeni dersin girmediği ve hiçbir eski dersin de çıkarılmadığı izlenmektedir.

Tarımsal bir toplumdan endüstriyel bir topluma geçme çabaları içinde bulunan bir ülkede, eğitim sistemi yoluyla fertlerde endüstriyel toplumun gerektirdiği davranışların geliştirilmesi gerekir. Ortaöğretimin, toplumda meydana gelen bu değişikliklerden hiç etkilenmediği ve statik bir programla zamanın gerektirdiği davranışları kazandırmadığı anlaşılmaktadır. Kuruluşundan zamanımıza kadar, genel ortaöğretim programlarında belirtilen temel yönelmelerde hiç bir değişiklik olmamıştır. Ortaokul ve Lise, bir sahilden öbür sahile yolcu taşıyan şehiriçi vapuru gibi, ilkokuldan yüksek öğretime öğrenci taşımışlardır.

Program geliştirme devamlı bir süreçtir. Programların toplumdaki değişikliklere paralel olarak geliştirilmesi gerekir. Bu incelemenin kapsamına giren yıllarda ortaöğretim programlarının statik durumlarını muhafaza ederek değişikliklere ayak uyduramadıkları izlenmektedir. 1930 ların başlarında muhtevanın hayatta sağladığı fayda esas alınarak seçilmesi yönünde yapılan bazı denemelerin dışında, takriben otuzbeş sene içinde programların geliştirilmesine dayanak teşkil eden düşünce tarzında bir değişiklik olmamıştır. Eğitim, kendi bünyesinde devresini tamamlayan toplumun ihtiyaçlarından uzak bir süreç haline gelmiştir. Tablo 3 de 1931 ve 1970 yıllarında ortaokullarda okutulan coğrafya dersinin amaçları görülmektedir. Amaçlar arasında her bakımdan büyük benzerlik bulunduğu dikkati çekmektedir. Takriben kırk seneye yaklaşan bir devre içinde amaçların tespit edilmesi yönünde önemli gelişmelerin yapılmış olmasına ve son birkaç sene içinde coğrafya dersinin tarih ve yurt bilgisi ile birleştirilerek sosyal bilgiler olarak okutulmasına rağmen, amaçlarda hiçbir değişikliğin bulunmaması, eğitimin statik hale gelmiş olduğunu göstermektedir. Ayrıca amaçların öğretmen tarafından daha iyi anlaşılmasına yardım etmek için ifade ve tertip yönünden de hiç değiştirilmediği dikkati çekmektedir.

TABLO : 3

**ORTAOKULDA COĞRAFYA DERSİNE AİT AMAÇLARIN
KARŞILAŞTIRILMASI**

*1931 Programı (a)**1970 Programı (b)*

Talebinin bulunduğu muhit ve içinde yaşadığı vatan ve memleket hakkında malûmat sahibi olması.

Coğrafi muhitin insanlar üzerinde ve insanların coğrafi muhit üzerindeki tesirleri hakkında esaslı bilgiler edinmesi. Talebinin milletlerin refah ve saadetlerinin coğrafi muhitten edilen istifade derecesine ne kadar çok tâbi olduğuna akıl erdirerek memleketin henüz işlenmemiş olan tabii servetlerinin çalışmak istiyen erkek, kadın zekâ ve azim sahipleri için nasıl geniş bir faaliyet ve muvaffakiyet sahası teşkil ettiğini idrake ulaşması.

Öğrencilere, yakın çevrelerinden başlayarak, yurdumuzu ve yurttaşlarımızı tanıtmak; onların milliyet, vatan ve insanlık duygularını daha bilinçli daha köklü kılmak.

İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçiş yollarını inceleyerek öğrencileri yurdun ekonomik kalkınmasında birer öge kılmak.

Öğrencilere milletlerin gönenç ve mutluluklarının coğrafi çevreden yararlanma derecesine ne kadar bağlı olduğunu, yurdumuzun henüz işlenmemiş olan tabii kaynaklarının ne kadar geniş çalışma alanı teşkil ettiğini örnekleriyle belirtmek.

a) Ortaokul Programı 1931,
s. 85.

b) Ortaokul Programı 1970,
s. 121.

Takriben son otuz sene içinde, 1938-1970 devresinde, liselerde okutulan biyoloji muhtevası karşılaştırıldığında, gerek konularda ve gerekse tasnif şeklinde hiçbir farkın bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Tablo 4 de liselerde, 1938 ve 1970 yıllarında, okutulan muhtevanın karşılaştırılması yapılmaktadır. Bu dönem içinde amaçlar hakkında ve muhtevanın seçilmesi ve organizasyonu yönünde Şûra ve komisyonlarda pekçok kararlar alınmasına rağmen, okullara intikal eden muhtevada hiçbir değişikliğin mevcut olmadığı izlenmektedir.

TABLO : 4

LİSELERDE BİYOLOJİYE AİT MUHTEVANIN
KARŞILAŞTIRILMASI*1938 Programı (a)*

Muhtelif ortamlarda hayat
Canlılar arasındaki bağıntı
Bitkilerle hayvanların sınıflan-
dırılması.

Hayvanlar serisinde muhtelif
vazifeler ve bunların organ ve
apareyleri.

Bitki ve hayvanların çoğalma
olayları.

Kalıtım.

Tekamül teorileri

a) Lise Programı 1938, s. 72.

1970 Programı (b)

Çeşitli ortamlarda hayat
Canlılar arasında beslenme ba-
ğıntıları

Bitkilerle hayvanların sınıflan-
dırılması.

Hayvanlarda vücut organlarını
karşılaştırmak, anatomi ve fiz-
yolojisi.

Bitki ve hayvanların üreme or-
ganları.

Kalıtım ve Evrim teorileri.

b) Lise Müfredat Programı
1970, s. 60.

Programlara alınan muhtevanın incelenmesinden çıkarılabilecek diğer bir sonuçta, programlara seçilen bilgi ve onun tasnif şekli, o alanda araştırma yapmak isteyen bilim adamı ve araştırmacı olacak kimselere göre düzenlenmiş olmasıdır. Ferdin pratik yeteneklerini geliştirmek amaç olarak benimsenmemiştir. Okutulan muhteva üniversitedeki disiplin anlayışına paralel olarak geliştirilmiştir. Tablo : 5 de ortaokullarda ve liselerde okutulan tarih dersinin muhtevası karşılaştırılmaktadır. Okutulan muhtevada önemli bir fark görülmemektedir. Esasen tarih dersinin muhtevasında, ilkokuldan üniversiteye kadar incelendiği zaman, büyük benzerliklerin mevcut olduğu, bilgilerin üniversitedeki disiplin anlayışına uygun olarak tasnif edildiği ortaya çıkmaktadır. Her ders kendi bünyesinde mevcut bilgi yığını, diğer derslerle ilişkili olmaksızın, aktarmayı amaç almaktadır.

TABLO : 5

TARİH DERSİNDE OKUTULAN MUHTEVANIN
KARŞILAŞTIRILMASI*Ortaokul (1. ve 11. Sınıf)*

Tarihten önceki zamanlar ve tarih zamanları.
Türklerin Anayurdu ve göçler.
Göçlerden sonra anayurtta kalan Türkler.
Ön Asya tarihi
Ege havzası
Roma tarihine toplu bakış
Batıda ortaçağa toplu bir bakış (Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından Karolenj İmparatorluğuna).
Doğuda Ortaçağ
Doğu Roma İmparatorluğu Bizans.

Lise (1. ve 11. Sınıf)

Tarih öncesi devirleri ve tarih Türklerin anayurdu ve göçler
Ön Asya ve Mısır
Ege bölgesi
Roma Tarihi
M.S. beşinci yüzyıldan sekizinci yüzyıla kadar Avrupa ve yakın doğu tarihine genel bakış.
Doğu Roma İmparatorluğu
Bizans'ın kuruluşu.

Ortaokula başlıyan öğrencilerin yarısından azının liseyi bitirdiği ve okuldan ayrılan yüzdesinin yükseldiği bir sistemde, her öğrenciyi bir disiplindeki bütün bilgi yığını anılayacak şekilde yetiştirmeye zorlamak, büyük bir insan potansiyelinin israfına yol açmaktadır. Halkın okuma taleplerinin arttığı ve çok çeşitli kabiliyete sahip çocukların ortaöğretime gelmeğe başladığı bir dönemde, programa alınan her dersin diğerleri ile ilişkili olarak geliştirilmesi ve eğitimin her seviyesinin kendi başına bir bütünlük göstermesi gerekir. Bundan takriben kırk sene önce programlarda yer alan şu fikir, bugün hala değerini korumaktadır :

«Eskiden olduğu gibi meselâ suyu kimyada sırf kimya bakımından; hıfzısihhada yalnız sıhhî cihetten; biyolojide münhasıran hayat noktai nazarından olmak üzere ayrı ayrı derslerde ve zamanlarda mütalea etmek ortamektep yaşındaki çocukların tabii alakaları fevkünde olan bir tarzıdır. Bu uygulama sonucunda talebenin su hakkında dört başlı ve sumüllü bir fikre sahip olmasından, malumatı her bir parçası bir dersin çerçevesi dahilinde

de kalmak üzere muhtelif ilimler arasında dağılmış bulunmasından ibaret kalır» (5).

Lise programlarının en belirgin özelliklerinden bir tanesi, amaçları dikkate almaksızın yalnızca belli muhtevaya önem vermiş olmasıdır. Programlardaki muhtevanın senelerce sınırlı kalması, lisenin, toplumun gençlerde beklediği davranışları geliştirememesine sebep olmuştur. Lise programları, zihni faaliyeti ve genel kültürü temel almışlardır. Geleneksel olarak genel kültür kavramı ile toplumun değer duyguları arasında çok sıkı bazı ilişkiler mevcuttur. Genel kültür münevver tipinin karakteristiği olarak benimsenmiştir. Münevver ansiklopediktir; dar alanda ihtisaslaşmayı ve elleri ile çalışmayı küçük görür. Münevver'in eğitimi, geleneksel olarak prestiji olan belli konularla sınırlıdır. Türk toplumunda lise, gençlere genel kültürü kazandıran rakipsiz ve otoriter bir kurum olarak orta öğretim kurumlarını baskı altında tutmuştur. Lisenin dışındaki bütün ortaöğretim okulları, ikinci sınıf kurumlar olarak kabul edilmiştir. Lise programları ile hazırlanan münevver tipinin toplumcu ideal olarak benimsenmesi ve bu hedefe varmak için de sınırlı ve belli derslerin esas alınması, meslek okullarının daima kendi amaçlarından uzaklaşarak liseye benzeme çabası içine girmelerine sebep olmuştur. Bu da eğitim sisteminin ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yardım etmek için gerekli insangücünü hazırlamamasına sebep olmuştur.

Bu konuda bu asrın başında Amerika'da Thorndike'in yaptığı araştırma sonuçlarını hatırlamak, bazı karanlık noktalara ışık tutacak nitelikte görünmektedir. İnsanın doğuştan mevcut potansiyelini azami bir seviyeye ulaştırmak için çeşitli derslerin katkılarını uzun bir araştırma ile ele alan Thorndike şu sonuca varıyor: İlgi, kabiliyet ve geçmiş tecrübeleri aynı olan çocukların doğuştan mevcut kabiliyetlerini geliştirmede her dersin önemi takriben diğerlerine eşittir.

«Zayıf olarak öğretilen her konu ilgi ve genel kabiliyetin gelişmesinde zayıf bir sonuç, buna karşı iyi öğretilmiş herhangi bir konu iyi sonuç vermektedir. İlgi ve genel kabiliyetin gelişmesinde her konunun hem iyi ve hem de zayıf sonuçlar aldığı anlaşılmıştır. İyi öğretilmiş her konu ile iyi bir sonuç alınabilmektedir. Doğuştan mevcut potansiyelin geliştirilmesinde iyi

(5) Maarif Vekilliği, **ortamektep müfredat programı 1931-1932** (İstanbul : Devlet Matbaası, 1931). s. 98.

öğretilen ev ekonomisi dersi, zayıf öğretilen geometri dersinden ve iyi yürütülen atelye çalışmaları, zayıf öğretilen yabancı lisan-
dan daha iyi sonuç vermektedir» (6).

Muhtevanın Statik Bir Hal Almasına Tesir Eden Etkenler

Yapılan incelemeden ortaöğretim de okutulan muhtevanın seçiminde uygulanan kriterlerin, 1930 ların başında kısa bir dönemde farklı bir temele dayatılmış bulunduğu, ancak bu çok kısa süren devreden sonra, takriben son otuzbeş sene içinde ortaokul ve liselerde okutulan muhtevanın seçimi ve organizasyonunda benimsenen ilkelerde hiçbir değişiklikliğin yapılmadığı anlaşılmaktadır. Geleneksel anlayıştan sıyrılarak 1932 yılında ortaöğretimde yapılan program revizyonunda, öğrencilerin pratik yeteneklerini geliştirecek, hayata dönük bir muhtevanın seçilmesi için bir adım atıldığı görülmektedir. Bu görüşün Amerika'daki eğitim anlayışı ile etkilendiğini Antel şu sözlerle açıklamaktadır.

«1932 programındaki değişiklik... ortaokullarda ayrı ayrı ve nazarı olarak tedaris edilen Fizik ve Kimya derslerinin yerine talebeyi bizzat maddeler ve hadiselerle temas ettirmek onları müşahade ve tetkike alıştırmak ve bu bilgilerden hayatta ne surette istifade edildiğini göstermek maksadiyle, Amerika sistemine göre ortaokullarda Fen Bilgisi ikinci devrede Hayvanat ve nebatat ve Hifzısıhha yerine Biyoloji konmuştur» (7).

Bu anlayışa göre geleneksel disiplinlerdeki bilgi tasnif şekillerinden ziyade, çocuğun günlük yaşantısında karşılaşacağı problemleri çözebilme yeteneğini geliştirecek uygun bir muhtevanın seçilmesi ve organize olması üzerinde durulduğu izlenmektedir. Bu ilkeye uygun olarak fizik, kimya ve biyoloji derslerinin ayrı ayrı dersler yerine fen bilgisi olarak tek bir derste toplanmış olduğu görülmektedir.

Ortaöğretim okullarında okutulan dersler arasında yakın ilişkilerin kurulması bilginin en önemli unsurlarından birisidir. Bu amacı gerçekleştirmek için son yıllarda ortaokullarda bazı dersler birleştirilerek okutulmaktadır, ancak burada tam anlamı ile birleşmeden bahsetmek imkânsızdır. 1932 yılında öğrencilerin ihti-

(6) Charles A Prosser, Thos. H. Quigley, **Vacational Education in a Democracy** (Chicago : American Technical Society, 1963), s. 86.

(7) Sadrettin Celâl Antel, **Umumi Didaktik** (İstanbul : Üçler Basımevi 1948), s. 30.

yacımlı temel alan ve disiplinler arası bir anlayışla yaklaşılın orta-öğretim programlarına karşı çeşitli gruplar tepki göstermiştir. Burada ortaöğretim programlarında karşı gösterilen tepki, üniversiteler, öğretmenler ve merkez örgütü gibi üç başlık altında incelenmiştir.

Üniversiteler Üniversiteler giriş standartları yoluyla orta öğretimi baskı altında tutmuşlardır. Toplumumuzda pekçok değişiklik olmasına ve klasik bir kültür anlayışının yanında teknolojik gelişmelerin getirdiği yeni bir kültür anlayışı olmasına rağmen, üniversiteler üniversiteye giriş şartlarında bir değişiklik yapmamışlardır. Programların disiplinler arası bir yaklaşımın ele almasını üniversite mensupları tepki ile karşılamışlardır. Gösterilen bu tepki üzerine 1935 de programlar tekrar geleneksel disiplin anlayışına göre düzenlenmiştir. Antel şu satırlarla o günkü durumu tasvir etmektedir:

«Eğitim Bakanlığı (1935-1936) da ekserisi İstanbul Üniversitesi profesörlerinden mürekkep bir «program tadili komisyonu» topladı. Bu komisyondaki azanın ekserisini Alman profesörleri teşkil ettiği için, Alman sistemi ve kitapları örnek olarak alarak ilim derslerine ait müfredat programları ve kitaplar bu esasa göre hazırlandı. Bu kitaplar (1937-1938) ders senesinde okutulmaya başlandı. Bu değişikliğin tabii neticesi olarak, Fen bilgisi ve Biyoloji dersleri kaldırılarak yerlerine yine eskiden olduğu gibi Fizik, Kimya, hayvanat ve Nebatat dersleri kondu» (8).

Yedinci Millî Eğitim Şurasında Lise programlarını, Millî Eğitimin genel amaçlarında belirtildiği şekilde, öğrencilerin ilgi ve istidatlarını dikkate alacak şekilde esnek tutma fikri, üniversite mensupları tarafından desteklenmemiştir. Üniversitelerin bu tutumu ortaöğretim programlarının statik bir hal almasında önemli bir rol oynamıştır (9).

Öğretmenler : Eğitim sistemimiz 19. asır disiplin anlayışındaki bilgi tasnif sistemleri dışına çıkamamıştır. Öğretmenlerin eğitilmesi hep bu belli kalıp içinde olmuştur. Bu bakımdan öğretmenin düşüncesini bu kalıbın dışına çıkarmak oldukça güçtür. Öğretmen, çocukluğunda okula gittiğinden bugüne kadar akademik disiplin anlayışında yetişmiştir. Konuları belli bir sisteme göre organize etmeyi

(8) Sadrettin Celâl Antel, *Op. Cit.*, s. 30.

(9) Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Dairesi Yedinci Millî Eğitim Şurasında yapılan konuşmalara ait dökümanlar.

alışkanlık haline getirmiştir. 1932 de disiplinler arası yaklaşıma öğretmenlerin gösterdiği tepkiyi Antel şu satırlarla belirtmektedir. «1932 de hazırlanan Fen Bilgisi ve Biyoloji dersleri, klâsik nazarı bir şekilde tedrisata alışmış olan öğretmenlerin itirazlarıyla karşılandı» (10). 1967 den itibaren orta okullarda Fizik, Kimya Tabiat bilgisi derslerinin fen bilgisi adı altında birleştirilmesi, şekil olarak ve sadece not verme bakımından bir birleşmeden ileri gidemediği bir gerçektir. Öğretmenler gayret göstererek eğitimin temel amaçları düşünerek mevcut alışkanlıklarından kurtulmak isteseler de bu oldukça zor olmaktadır.

Merkez Örgütü : Öğrencilerin ihtiyaç ve ilgilerini ön plana alan ve 1932 de deneme mahiyetinde hazırlanan programa üniversite ve öğretmenlerin gösterdikleri tepkiye paralel olarak merkez örgütü tarafından da bazı tedbirlerin alındığı dikkati çekmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kabul edilen iş prensibinin etkisi ile ortaokullarda resim dersine ayrılan zamanın artırılmış olduğu görülmektedir. Ancak 1935 de başlayan geleneksel disiplinlere dönüş kavramı, bu derse ayrılan zamanın azalması şeklinde sonuçlanmıştır. 1931 de resim ve müzik derslerine ayrılan zaman yüzde 8.8 iken, 1938 programında bu oran yüzde 6,8 e indirilmiş ve serbest çalışmalara da hiç zaman ayrılmamıştır. Öğretimde kişisel farklılıklara ve öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerine en az önem veren prog-

TABLO : 6

ORTAOKUL PROGRAMINDA OKUL ZAMANININ DERSLERE
GÖRE YÜZDE OLARAK DAĞILIŞI

	1924	1930	1931	1938	1949	1970
Türkçe	19.0	19.8	17.6	18.4	14.6	14.6
Sosyal Bilgiler	14.3	15.6	14.7	18.4	14.6	14.6
Matematik	15.5	13.5	12.7	14.9	13.5	13.5
Fen Bilgisi	17.8	17.7	15.7	18.4	16.7	16.7
Yabancı Dil	17.8	15.6	14.7	13.8	9.4	9.4
Beden Eğitimi	2.4	7.3	8.8	8.0	3.1	3.1
Resim Müzik	7.1	8.3	8.8	6.9	6.2	6.2
İş Bilgisi					12.5	12.5
Serbest Çalışmalar	3.6	2.1	6.9		9.4	9.4

(10) Sadrettin Antel, **Op. Cit.**

ram 1938 yılında uygulamaya konulan ortaokul programı olmuştur. Bu dönemde özellikle sosyal bilgilerin ağırlık kazandığı dikkati çekmektedir. 1938 programı, 1932 de başlayan ve geleneksel anlayışın dışında bir görüş getiren programlara nazaran, tam olarak klâsik anlayışa dönüşü temsil etmektedir. Tablo 6 da ortaokul programlarında çeşitli derslere ayrılan zaman görülmektedir.

1930 ların başlarında resim müzik gibi derslere not verme bakımından diğer geleneksel derslere eşit , ağırlık verilmişken 1935 de geleneksel derslere verilen ağırlık artırılmış bulunmaktadır. Bu tarihte dersler tam yoklamalı ve bir yoklamalı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Geleneksel dersler tam yoklamalı olarak kabul edilmiş, resim müzik ve bedeneğitimi gibi derslerde bir yoklamalı olarak sınıflandırılmıştır. Tam yoklamalı derslerin üçünden başarısız olan öğrenci sınıfta kaldığı halde, bir yoklamalı dersler için bir miktar dört derstir. Bu düşünce tarzıda, geleneksel anlayışa dönüşün hız kazandığını göstermektedir.

Zamanımızdaki ferdin ve toplumun ihtiyacını dengeli bir şekilde tutacak eğitim anlayışı, ilgi istidat ve kabiliyetlerin keşfedilmesi, eğitim de fırsat eşitliği gibi kavramlarla, 1932 de getirilen görüş arasında büyük benzerlikler görünmektedir. Ancak 1935 den zamanımıza kadar eğitimin muhtevasında temel sayılabilecek, bir gelişme almamıştır. Bu dönemde belli bir çerçeveyi geçmeyecek şekilde bazı küçük değişikliklerin yapıldığı dikkati çekmektedir. Fakat bu değişiklikler hiçbir zaman geleneksel klasik kültür anlayışının dışına çıkamamıştır.

Merkez örgütü içinde programlarla birinci derecede sorumlu üç organ vardır. Milli Eğitim Bakanı, Şûra ve Talim ve Terbiye kuruludur. Ortaöğretim programlarında belli bir çerçeveyi aşmayan değişikliklerin yapılmasına etki eden faktörler incelendiğinde, bazı hallerde Milli Eğitim Bakanlarının çok önemli bir kuvvet oldukları görülmektedir. Programlara son şeklin vermesinde en yetkili danışma kurulu olan Milli Eğitim Şûralarında, Bakanın açış konuşması ile Şûra kararları arasında çok sıkı bir Korrelasyonun mevcut olduğu izlenmektedir. Ayrıca programların şekillenmesinde yetkili ve görevli organ olan Talim ve Terbiye Kurulunun kararları ile Bakanların durumu incelendiğinde, Bakanların değişmiş olmaları birbirleriyle çelişen kararların alınmasına sebep olmuştur.

İkinci Milli Eğitim Şûrasının açış konuşmasında Bakan sosyal derslerin önemini belirttikten sonra şu şekilde devam ediyor :

Okullarımızda bu telkinler bilhassa *yurtbilgisi* ve *tarih* dersleriyle talebe teşekkülleriyle okulun umumi eğitim havası içinde yapılmakta ve Türklük duygusuna ve bilincine varış bir amaç halinde göz önünde bulundurulmaktadır (11).

İkinci Milli Eğitim Şûrasında, Bakanın Şûrayı açış konuşmasında belirttiği görüşlere paralel olarak, eğitim programlarında sosyal bilgiler ve felsefe grubu derslerinin ağırlık kazandığı görülmektedir. Tablo 7 de açıklandığı gibi lise fen programlarında sosyal bilgiler grubuna ayrılan zaman, 1934 de yüzde 12,6 iken, ondan sonraki programlarda yüzde 13,8 e artırılarak bütün Cumhuriyet tarihi boyunca, en yüksek seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Felsefe grubu derslerinde de aynı artışın mevcut olduğu izlenmektedir. Bu grubu derslere ayrılan zaman yüzde 4,6 dan yüzde 5,7 ye çıkarak en yüksek düzeye ulaşmış bulunmaktadır. Ayrıca sosyal Bilgiler grubu dersleri de tarih ve coğrafya olarak ayrıldıkları zaman, tarih dersinin daha büyük bir ağırlık kazandığı tespit edilmiştir. 1938 yılında fen grubu öğrencileri için üç yıllık tarihinin toplamı yedi saate ulaşmış bulunmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca tarih dersine ayrılan en yüksek zaman bu döneme raslamaktadır.

TABLO : 7

LİSE FEN PROGRAMINDA OKUL ZAMANININ DERSLERE GÖRE YÜZDE OLARAK DAĞILIŞI

	1934	1938	1949	1952	1956	1970
Türk Dili ve Edebiyatı	9.2	9.2	9.2	11.7	12.5	12.5
Psikoloji-Felsefe-Sosyoloji	4.6	5.7	5.7	3.9	5.2	5.2
Tarih-Coğrafya (Sosyal Bilgiler)	12.6	13.8	13.8	8.6	11.5	11.5
Matematik	19.5	18.4	18.4	14.8	17.7	19.8
Fizik-Kimya-Tabiat Bilgisi (Fen Bilgisi)	27.6	27.6	27.6	20.3	25.0	26.0
Yabancı Dil	16.1	14.9	18.4	15.6	15.6	13.5
Beden Eğitimi	3.5	3.5	3.3	3.1	3.6	3.1
Müzik veya Resim	—	—	—	—	6.3	5.2

(11) Hasan Ali Yücel, *İkinci Maarif Şûrası* (Ankara : Maarif Matbaası, 1943), s. 5.

Ortaokul programları incelendiğinde 1938 yılında yürürlüğe konulan programlarda, sosyal bilgilere ayrılan zaman, bu çalışmanın kapsamına giren 46 yıl içinde en yüksek düzeyi işaret etmektedir. Bu grup derslere ayrılan zamanın Tablo 6 da açıklandığı gibi, yüzde 18.4 e yükselmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler grubu kapsamına giren dersler detaylandığında Yurttaşlık Bilgisine ayrılan zaman 1930 da iki saat iken 1938 de dört saate çıkmıştır.

Dördüncü Millî Şûrasının görüşlerini dikkate alarak, orta öğretim programlarında yapılan değişikliğin en belirgin özelliği, sosyal bilgilere verilen önemin azalmış olmasıdır. Bu durum, 1949 yılında hazırlanan programda kendisini göstermektedir. Aynı düşüncenin 1950 den sonra yapılan lise programlarında da hakim olduğu anlaşılmaktadır. Daha birkaç sene önceki programlarda sosyal bilgilere büyük önem veren, hatta deneme mahiyetinde birkaç okulda klâsik kol teşekkül ettiren Bakanlık, bu defa bu gruba ayrılan zamanı asgariye indirmiş bulunmaktadır. Tablo 7 de belirtildiği gibi, 1952 yılında felsefe grubuna ayrılan zamanın yüzde 3.9 a ve sosyal bilgilere ayrılan zamanın da yüzde 8.9 a inmiş olduğu tespit edilmiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca bu grup derslere ayrılan en az yüzdenin 1952 programında olduğu izlenmektedir. Millî Eğitim Bakanlığında programların hazırlanma sürecinde bir değişiklik olmamasına rağmen, Bakanların değişmesi, programların birbirinin zıddı kabul edilebilecek yönde etkilenmelerine sebep olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi programlardaki bu değişiklik, klâsik kültür anlayışı içinde fen veya sosyal gruba ağırlık verme şeklinde sonuçlanmıştır.

Modern eğitim anlayışında ferдин bütün yönleriyle geliştirilmesi amaç edinilmiştir. İnsan davranışlarını değiştirmek, insanın yalnız bir cephesini eğitmekle mümkün olamaz. Davranış değiştirmek, insanın bütün şahsiyeti ile ilgilidir. Orta öğretim programlarında yalnız zihni gelişme ile ilgili konulara yer vererek, insanın tüm şahsiyetini dikkate almadan, insan davranışlarının değiştirilebileceğini kabul etmek mümkün değildir. Matematiksel düşüncenin ve estetik değerleri takdir etme yeteneğinin, kişiliği dikkate almadan yapılabileceği düşüncesi, zamanımızdaki eğitim anlayışı ile bağdaştırılamaz. 1949 yılında elden geçirilen orta okul programı incelendiğinde, zihni gelişmenin, insanın bütün kişiliğini dikkate almadan, yapılabileceği inancının hakim olduğunu göstermektedir. Ge-

leneksel derslerin dışındaki dersleri zamanın Millî Eğitim Bakanı şu sözlerle ikinci sıraya itmiş bulunuyor. Bu toplum derslerini ikiye bölebiliriz. Bu öğretmenlerden bir kısmı edebiyat, bir kısmı da fen derslerini okutabilir. Fakat buna mukabil bu hocalardan yardımcı bazı maharetler isteyeceğiz, istidatlarına göre meselâ bir parça resim, bir parça jimnastik bilsinler, Keza müzik dersi öğretebilsinler (12).

Bu anlayışın sonucu olarak 1949 yılında yapılan program revizyonunda, beden eğitimine ayrılan zaman yüzde 8.0 den yüzde 3.1 e ve resim-müzik derslerine ayrılan zaman da yüzde 6,9 dan yüzde 6.2 ye inmiş bulunmaktadır. İş Bilgisine yüzde 12.5 oranında bir zaman ayrılmış ise de, bu ders için saptanan amacın, çocuğun ilgi, istidat ve kabiliyetini geliştirmeden ziyade, meslekî bazı beceriler kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır.

Takriben yarım asra yaklaşan bir dönemde, ortaöğretim programlarının en belirgin bazı özellikleri şöyle özetlenebilir : Saptanan amaçlarla uygulanan metot arasında çok zayıf bir ilişki mevcuttur; toplumdaki değişikliklere rağmen, programlara alınan dersler, geleneksel kültür anlayışının dışına çıkamamıştır; Cumhuriyetin ilk yıllarında, geleneksel klâsik anlayışın dışında ve «iş prensibi» etrafında toplanabilecek görüşler, daha sonraki yıllarda programlarda gerekli gelişmeyi gösterememişlerdir; programlardaki değişiklik belli bir çerçevenin dışına çıkamamıştır. Sosyal bilgilere ve öğrencilerin ilgilerine hitap eden derslere verilen ağırlık bakanların değişmesi ile büyük oranda farklılık göstermiştir. Program geliştirmede bilimsel prensiplerin yeteri kadar benimsenmemesi ve profesyonel bir meslek efkârının gelişmemesi Bakanların etkilerini artırmış bulunmaktadır. Diğer taraftan Talim ve Terbiye Kurulunun da, Türk çocuklarında eğitim yoluyla geliştirilecek davranışları tespit etme çalışmaları yapacağı yerde, bu seviyenin altında ve öğretmene devredilebilecek bazı faaliyetlerle meşgul olduğu anlaşılmaktadır.

Talim ve Terbiye Kurulunun bugüne kadar olan çalışmaları incelendiği zaman, bu dairenin kendisine programlarla ilgili olarak verilen yetkiyi hiçkimse ile paylaşmak istemediği görülmektedir. Müfredat programlarının amaçları, muhtevası, metodu, kitap ve diğer destekleyici materyalleri bu daire tarafından veya kurulan uy-

(12) Tahsin Bongoğlu, **Dördüncü Millî Eğitim Şûrası** (Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1949), S. 17.

gun göreceği kimseler tarafından hazırlanarak öğretmenin eline verilmiştir. Öğretmen, sadece bir uygulayıcı durumunda görülmüştür. Talim ve Terbiye Dairesinin elindeki yetkiyi eğitim sistemi ile doğrudan doğruya ilişkisi olan öğretmen, veli ve öğrenci ile ve toplumun diğer güçleri ile belli oranlarda da olsa paylaşmak istememesi, programların Bakanlar tarafından kendi düşünceleri yönünde etkilenmesini kolaylaştırmıştır. Öğretmen, eğitim sisteminde karar verme ile ilgili hiyerarşinin en alt kademesini teşkil etmektedir. Öğrenciye en yakın olan öğretmen, karar verme sürecinde öğrenciye en uzak yerde bulunmaktadır. Öğretmen, daima başkaları tarafından verilmiş olan kararları uygulama seviyesinde tutulmuştur. Öğretmenin karar verme sürecine katılamaması profesyonel bir meslek efkârının gelişmesine engel olmuştur. Bu durum birbiri ile çelişen kararların alınmasını kolaylaştırmıştır.

Geleneksel Eğitim Anlayışının Meslek Eğitimine Etkileri

Ortaokul ve lisede okutulan muhtevanın takriben otuzbeş sene içinde temel sayılabilecek değişikliğe uğramaması ve bu eğitim kurumlarının gençlere geçmişe ait belli bir bilgi yığını aktarmayı amaç almaları, eğitimin sosyal ve ekonomik kalkınmanın bir vasıtası olmaktan çıkmasına sebep olmuştur. Geleneksel orta öğretim programları ya «pratik» veya «zihni» faaliyetleri temel olarak geliştirilmiştir. Bu ikisi arasında bir anlayış benimsenmemiştir. Bu düşünceye paralel olarak toplumdaki kültür anlayışının geleneksel konularla sınırlandırılması ve iş alanlarındaki kanun, yönetmelik ve sosyal değerler sistemi ile sağlanan fırsatların ve yetkilerin geleneksel anlayışa göre düzenlenmesi, meslek okullarının amaçlardan uzaklaştırarak genel eğitim kurumlarına benzeme çabası içine sokmuştur.

Tarım ekonomisinden endüstri ekonomisine geçmek isteyen ülkemizde gerekli insangücü hazırlamak üzere çeşitli meslek okulları kurulmuştur. Bu okulların 1930 dan bu yana gelişmeleri incelendiğinde, bütün hepsinin liseye benzeme gayreti içinde oldukları dikkati çekmektedir. Burada meslek okullarında okutulan bazı genel kültür derslerinin, takriben kırk yıllık bir dönemde izledikleri yol üzerinde durulmuştur.

Türkçe-Edebiyat : Çeşitli orta öğretim kurumlarında 1930-1970 yılları arasında, Türkçe-Edebiyat derslerine ayrılan zaman incelendiğinde, okullar arasında mevcut farkların azaldığı izlenmektedir.

Tablo 8 de çeşitli orta öğretim kurumlarında Türkçe-Edebiyat derslerine ayrılan zaman ve gelişme indeksi görülmektedir. 1930 yılında sanat enstitüsüne devam eden bir öğrenci okul zamanının yüzde 6.6 sını Türkçe-Edebiyat dersine ayırmışken, aynı yıllarda ortaokul yoluyla lise edebiyat koluna giden bir öğrenci okul zamanının yüzde 16.1 ni Türkçe ve Edebiyat derslerine sarfetmekte idi. Aradaki fark iki katından daha büyüktür. Aradan kırk sene geçtikten sonra aynı iki okulda Türkçe-Edebiyat derslerine ayrılan yüzde miktarının lise edebiyat kolunda yüzde 15.6, sanat enstitüsünde ise yüzde 11.0 olduğu görülmektedir. Okular arasında Türkçe-Edebiyat derslerine ayrılan yüzde miktarının lise edebiyat kolunda yüzde 15.6, sanat enstitüsünde ise yüzde 11.0 olduğu görülmektedir. Okullar arasında Türkçe-Edebiyat dersleri bakımından bir yaklaşmanın olması, toplumu meydana getiren fertler arasında ortak bir kültürün geliştirilmesi yönünden önemli bir ilerleme olarak kaydedilebilir. Ancak buradaki yaklaşmanın tek yönlü olduğu görülmektedir. Son kırk sene içindeki gelişme indeksleri, lisenin hemen hemen hiç değişmeyen sabit bir kurum olduğunu, buna mukabil meslek okularının liseye benzeme çabası içinde bulduklarını ortaya koymaktadır. Lise edebiyat koluna ait gelişme indeksi 1940-1970 arasında hiç değişmiyerek 112 değerini koruduğu hal-

TABLO : 8

ÇEŞİTLİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA TÜRKÇE-EDEBİYAT DERSLERİNE AYRILAN ZAMAN VE GELİŞME İNDEKSİ

Okul	1930	1940	1950	1960	1970
Ortaokul-Lise fen					
Yüzde	14.8	13.8	12.0	13.5	13.5
İndeks	123	115	100	113	113
Ortaokul-Lise edebiyat					
Yüzde	16.1	15.5	13.9	15.1	15.6
İndeks	116	112	100	109	112
Sanat enstitüsü					
Yüzde	6.6	6.0	6.0	9.2	11.0
İndeks	110	100	100	109	183
Ticaret Lisesi					
Yüzde		7.3	8.2	8.1	11.7
İndeks		89	100	99	143

de, sanat enstitüsüne ait indeks 100 den 183 e yükselmiştir. Ticaret lisesine ait indeksin 1950 - 1970 arasında 100 den 143 e çıkması meslek okullarının liseye benzeme çabası içinde buldukları görüşünü desteklemektedir. ortaokul ve liselerde okutulan muhtevanın 19. asır disiplin anlayışına göre tasnif edilmesi ve bu kurumların buna sıkı olarak bağlanması, 20. asırdaki bütün meslek okullarının bir asır önceki anlayışa yönelmelerine sebep olmuş ve okul ile iş hayatının birbirinden kopması sonucunu doğurmuştur.

Fen Bilgisi: Ortaöğretim seviyesindeki eğitim kurumlarında okutulan fen bilgisi ile ilgili dersler karşılaştırıldığı zaman, bu alanda da okullar arasında bir yaklaşmanın mevcut olduğu izlenmektedir. Tablo 9 da çeşitli ortaöğretim kurumlarında, fen bilgisi derslerine ayrılan zaman ve gelişme indeksi gösterilmektedir. 1930-1970 yılları arasında lise fen programında fen bilgisi derslerine ayrılan zamanda, yüzde 21.3 den yüzde 21.4 gibi çok düşük bir değişiklik olduğu halde, sanat enstitülerinde bu derslere ayrılan zaman yüzde 1.3 den yüzde 7.0 ye ulaşmış bulunmaktadır. Bu iki eğitim kurumuna ait gelişme indekslerinin 1950 den sonra izledikleri yol takip edildiğinde kurumlar arasındaki yaklaşıma daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Lise fen koluna ait indeks 1950-1970 arasında 100 den 98 e inmişken, sanat enstitüsüne ait indeks 100 den

TABLO : 9

ÇEŞİTLİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA FEN BİLGİSİ
DERSLERİNE AYRILAN ZAMAN VE GELİŞME İNDEKSİ

Okul	1930	1940	1950	1960	1970
Ortaokul-Lise fen					
Yüzde	21.3	23.0	21.9	20.9	21.4
İndeks	97	105	100	95	98
Ortaokul-Lise Edebiyat					
Yüzde	18.8	20.3	20.6	19.4	17.7
İndeks	91	99	100	94	86
Sanat Enstitüsü					
Yüzde	1.3	5.0	4.0	7.0	7.0
İndeks	33	125	100	175	175
Ticaret Lisesi					
Yüzde		11.2	10.6	10.8	11.3
İndeks		106	100	102	107

175 e çıkmış bulunmaktadır. Burada da lisenin değişmezlik özelliği ortaya çıkmaktadır. Toplumdaki değer duygularının lise ile ilişkili olması meslek okullarını, zamanın şartlarına göre kendini yenileyememiş bir eğitim kuruma uyma gayreti içine sokmuştur.

Matematik : Lise ve meslek okullarında okutulan matematik derslerine ayrılan zaman incelendiği zaman, okullar arasında mevcut farkların kapandığı Tablo 10 da izlenmektedir. 1930 yıllarında lise fen kolundaki bir öğrencinin programın bütünü içinde matematik derslerine sarfettiği zaman, aynı şartlarda sanat enstitüsündeki bir öğrenciye nazaran üç katından fazla iken, bugün bu oran yüzde 16.7 ye karşılık yüzde 10.0 gibi bir dengeye ulaşmış bulunmaktadır. Okulların gelişme indeksleri incelendiği zaman burada da meslek okullarının liseye yaklaştıkları dikkati çekmektedir. Lise edebiyat koluna ait indeks 1950-1970 arasında 100 den 98 e inerken aynı yıllarda Ticaret Liselerine ait indeks 100 den 164 de yükselmiş bulunmaktadır.

TABLO : 10

ÇEŞİTLİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA MATEMATİK
DERSİNE AYRILAN ZAMAN VE GELİŞME İNDEKSİ

Okul Yılı	1930	1940	1950	1960	1970
Ortaokul-Lise Fen					
Yüzde	18.6	16.7	15.8	15.6	16.7
İndeks	118	106	100	99	106
Ortaokul-Lise Edebiyat					
Yüzde	15.1	13.7	13.3	13.0	13.0
İndeks	114	103	100	98	98
Sanat Enstitüsü					
Yüzde	5.5	9.1	9.0	8.0	10.0
İndeks	61	101	100	89	111
Ticaret Lisesi					
Yüzde		7.3	6.9	9.1	11.3
İndeks		106	100	132	164

Sosyal Bilgiler : Çeşitli ortaöğretim kurumlarında Sosyal Bilgiler derslerine ayrılan zamanın yüzdesi incelendiğinde, diğer derslerde görülen yönelmeye paralel bir gelişmenin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Lise fen koluna ait gelişme indeksi son yirmi se-

nede 100 den 92 ye inmişken sanat enstitülerinde aynı indeksin 100 den 303 e çıkmış bulunmaktadır. Tablo 11 de sosyal bilgiler derslerine ayrılan zaman ve gelişme indeksi belirtilmiştir. Bütün bu örnekler, belli amaçlar için kurulmuş olan meslek okullarının, toplumdaki sosyal değer dengesinin geleneksel kültür kavramı etrafından toplanmış olmasından dolayı, amaçlarından uzaklaşarak, geleneksel değerlere yaklaşma gayreti içinde bulduklarını ortaya koymaktadır.

TABLO : 11

ÇEŞİTLİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNE AYRILAN ZAMAN VE GELİŞME İNDEKSİ

<i>Okul Yıl</i>	1930	1940	1950	1960	1970
Ortaokul-Lise Fen					
Yüzde	13.2	16.1	14.2	13.0	13.0
İndeks	93	113	100	92	92
Ortaokul-Lise Edebiyat					
Yüzde	14.0	16.1	14.4	14.1	15.6
İndeks	97	113	100	98	108
Sanat Enstitüsü					
Yüzde	2.0	4.0	3.0	8.0	9.1
İndeks	67	133	100	267	303
Ticaret Lisesi					
Yüzde		11.2	12.9	12.9	12.7
İndeks		87	100	100	98

Meslek okulları genel kültür derslerini artırarak liseye yaklaşma çabası içinde bulunurken, meslek ve atelye derslerini azaltmak mecburiyetinde kalmışlardır. Tablo 12 de sanat enstitülerinde meslek ve kültür derslerine ayrılan zamanın yüzde olarak miktarı gösterilmiştir. Öğrenciyi kendi ihtisas alanına hazırlayan meslek dersleri ve atelye çalışmalarına ayrılan zaman, 1924-1970 arasında yüzde 76 dan yüzde 51 e inerken, kültür derslerine ayrılan süre yüzde 24 den yüzde 49 a çıkmış bulunmaktadır. Bu gelişme endüstrileşme gayretleri içinde bulunan bir ülkenin insangücü ihtiyacını karşılamaktan uzaktır.

TABLO : 12

SANAT ENSTİTÜLERİNDE MESLEK VE KÜLTÜR DERSLERİNE
AYRILAN ZAMANIN YÜZDE ORANI

<i>Dersler</i>	1924	1940	1950	1960	1970
Meslek Dersleri ve Atelye	76	68	74	55	51
Kültür Dersleri	24	32	26	45	49

Endüstrinin ihtiyacını tespit etmek ve bunları okul programlarına aktarmak maksadiyle yapılan araştırma sonuçları bu yöneltmeyi desteklemektedir. İnşaat teknisyenlerinin yetiştirilmesi konusunda bu teknisyenleri istihdam eden kurumların kanaatleri istendiğinde, üzerinde en çok durulan konunun staj ve benzeri yollarla öğrencilerin becerileri ve uygulama yeteneklerinin artırılması olduğu tespit edilmiştir (13). Aynı şekilde makine ve elektrik teknisyenlerinin yetiştirilmesi ile ilgili olarak yapılan diğer bir araştırmada bu görüşü desteklemektedir. Araştırmaya katılan 225 teknisyenin kanaatine göre programlarda pratik çalışmalara daha fazla yer verilmesi en önemli sorunlardan birisini teşkil etmektedir (14).

Sonuç

1. Ortaöğretim için saptanmış olan genel amaçlar, Türk toplumunun ve bu toplumu meydana getiren fertlerin ihtiyaç ve özellikleri yeteri kadar araştırılmadan geliştirilmiştir. Eğitim amaçlarının saptanmasında mukayeseli eğitim çalışmalarına çok fazla ağırlık verilmiştir.

2. Ortaöğretim için tespit edilen amaçlarla, programlara alınan muhteva arasında, çok zayıf bir ilişkinin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Belli hedefe ulaşmak için bir vasıta olması gerekli olan muhteva, bu özelliğini kaybederek bir amaç haline gelmiştir. Bu

- (13) Milli Eğitim Bakanlığı, **İnşaat Teknisyenlerinin Yetiştirilmesi ile İlgili Bir Araştırma**, Etüd ve Programlama Dairesi Yayınları No : 17 (Ankara : Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Matbaası, 1969), s. 64.
- (14) Milli Eğitim Bakanlığı, **Makine ve Elektrik Teknisyenlerinin Yetiştirilmesi ile İlgili Araştırma Raporu**, Etüd ve Programlama Dairesi Yayınları No : 11 (Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Matbaası, 1970). s. 113.

anlayış toplumun ayrılmaz bir parçası olması gereken eğitimi, toplumdaki kopuk bir süreç haline getirmiştir.

3. Takriben otuzbeş seneye yaklaşan bir süre içinde toplumun sosyal ve ekonomik yapısında birçok değişiklik olduğu halde, genel ortaöğretim kurumlarında okutulan muhtevada ve bunun organizasyonda önemli olabilecek bir değişiklik olmamıştır. Okulların toplumdaki değişikliğe uymaması, bugünkü çeşitli sosyal problemleri ortaya çıkarmıştır.

4. Psikolojide, sosyolojide ve diğer sosyal bilimlerde meydana gelen gelişmelerin ve diğer yeniliklerin program yapmada yeteri kadar dikkate alınmadıkları görülmektedir.

5. Geleneksel eğitim kavramları ve tanımları genel eğitim ile meslek eğitimini ayrı ayrı noktalardan sınırlamıştır. Lise yalnız teorik bilgi ile uğraşırken, meslek eğitimi de yalnız pratik çalışmalarla sınırlı tutulmuştur. Teori ve pratiğin birbirini tamamladığı ve birbirinin ayrılmaz bir parçası kabul edilmediği bir ortamda, gençleri gerçekçi olmayan ve birbirine zıt kavramlar etrafında toplumun mahsurları açık olarak belirtilmiştir. Genel eğitim kurumlarında okutulan derslerin muayyen bir kalıbı aşmaması ve toplumdaki sosyal değerlerin bu derslerle ilişkili görünmesi, toplumun ihtiyacı olan insan gücünü hazırlamak için kurulmuş olan meslek okullarının amaçlarından uzaklaşmasına sebep olmuştur.

6. Mevcut programlar toplumdaki insan gücünü potansiyelini keşfetmekten ve geliştirmekten uzaktır. Bugünkü programlar, çeşitli istidatları ve kabiliyetleri teşvik edeceği yerde, onları belli kalıba sokmaya zorlamaktadır. Fırsat eşitliği ilkesi farklılaşmayı teşvik eder. Halbuki bugünkü tatbikat farklılaşmaya fırsat vermemektedir.

7. Bugünkü programları geleneksel kültür kavramı etrafında geliştirildiği için, ekseriyeti teşkil eden sosyal grupların zararına işlemektedir.

8. Bu gün okullarda okutulan derslerin gruplama şekli, 19. asrın üniversite disiplini anlayışına dayanmaktadır. Programlara alınan muhteva gençlerin ve toplumun bugünkü ve yarınki ihtiyacını karşılamaktan uzaktır.

9. Ortaöğretim programlarında konular birbirinden kopuk olarak öğretilmektedir. Öğretim muhtevasının organizasyonu ile ilgili araştırmaların dikkate alınmadıkları anlaşılmaktadır.

10. Program geliştirme çalışmalarına öğretmenlerin katılması yenilik hareketlerini güçleştirmektedir. Program geliştirme gayretleri öğretmeni yetiştiren bir araç olarak kullanılmamıştır.

11. Amaçların açık olarak anlaşılmamış olmasının sonucu olarak imtihanlarda başarı, bir konuya hakimiyet anlamına alınmıştır. Sosyal davranışlar ve yaratıcılık üzerinde durulmamıştır.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Antel, Sadrettin Celâl, **Umumî Didaktik**. İstanbul: Üçler Basımevi, 1948.
- Bellack, Arna «History of Curriculum Thought and Practice,» **Review of Educational Research**. 39-3, 1969.
- Kültür Bakanlığı, **Ortaokul Programı**. İstanbul: Devlet Basımevi, 1938.
- Maarif Vekilliği, **Birinci Maarif Şûrası**. İstanbul: Devlet Basımevi, 1939
- . **VI Maarif Şûrası Kararları**. Ankara: Arı Matbaası, 1959.
- . **İkinci Maarif Şûrası**. Ankara Maarif Matbaası, 1943.
- . **Orta Mektep Müfredat Programı (1931-1932) ders senesi tadilatı**. İstanbul: Devlet Matbaası, 1931.
- Millî Eğitim Bakanlığı, **Dördüncü Millî Eğitim Şûrası**. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1949.
- . **Ortaokul Programı**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1951.
- . **Yedinci Millî Eğitim Şûrası**. Ankara: Millî Eğitim Basımevi 1962.
- N. E. A. **Education In A Changing Society**. Washington: National Education Association, 1964.
- . **Deciding What to teach**. Washington: National Education Association, 1964.
- . **Reform of Urban Schools**. Washington: National Education Association, 1970.
- . **Decision Making and Schools For 70's**. Washington: National Education Association, 1970.
- . **Purpose of Education In American Democracy**. Washington: National Education Association, 1938.
- Prosser, Charles A. and Quigly, Thos H. **Vocational Education in a Democracy**. Cchicago: American Technical Society, 1963.
- Rufi, John J. **Türkiye'de Ortaöğretim Müşahedeler, Problemler ve Tavsiyeler** Ankara: Maarif Basımevi, 1956.
- Willere, Jack, «Reconstruction in Educational Philosophy.» **American Vocational Journal**. 43-3 (Mart, 1968).